

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת מקץ תשע"ה לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתל"ג

בנוסף הברכה, שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. דמיוני שיתגברו ישראל על כל המלכים של הארבע גליות, ובתוכם מלך עילם שהוא גלות יון.

והנה בדרשות חתם סופר (להנחה טו) כתב לדון אי גר יכול לומר ברכת שעשה נסים 'לאבותינו'. והיינו כי לגבי ביכורים מבואר ברמב"ם (ה' ביכורים ד-ג) הגר מביא וקורא, שנאמר לאברהם (בראשית יז-ה) אב המון גויים נתתך, הרי הוא אב כל העולם כולו שנכנסין תחת כנפי השכינה, ולאברהם היתה השבועה תחלה שיירשו בניו את הארץ ע"כ. ושפיר יוכל לקרוא 'כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו' (דברים כה-ג).

ובתשובות הרמב"ם (סימן קנח) השיב לגר צדק, שבתפלה יש לך לומר 'אלקינו ואלקי אבותינו', שאברהם ע"ה הוא אביך וכו'. אבל 'שהוצאתנו ממצרים, או 'שעשית נסים לאבותינו', אם רצית לשנות ולומר שהוצאת את ישראל ממצרים, ושעשית נסים עם ישראל, אמור, ואם לא שנית אין בכך הפסד כלום, מאחר שנכנסת תחת כנפי השכינה ונלוית אליו, אין כאן הפרש בינינו ובינך, וכל הנסים שנעשו כאילו לנו ולך נעשו ע"כ.

והקשה בחתם סופר דביודיו מעשר לא פסק כן. שכתב (ה' מעשר שני יא-יז) 'ישראלים וממזרים מתודים, אבל לא גרים ועבדים משוחררים, מפני שאין להם חלק בארץ, והרי הוא אומר (דברים כו-טו) ואת האדמה אשר נתת לנו ע"כ. ומבואר דהיכן שאין הכוונה לאברהם אבינו אין הגר יכול לאומרו. ואם כן מפני מה בנס חנוכה פסק שיכול לומר 'שעשה נסים לאבותינו'. וכתב דלפי מה שכתוב ברמב"ן דאמרפ"ל וחביריו היו נגד ארבע מלכיות, ונעשה נס לאברהם אבינו ע"ה בכיבוש רמז לבניו ע"ש, אם כן אתי שפיר ע"כ. והיינו דנס חנוכה עיקרו ושרשו כבר נעשה לאברהם אבינו במלחמת המלכים, ושפיר יוכל לומר שעשה נסים 'לאבותינו', שהוא נחשב זרע אברהם ע"ש.

ואם כן נס חנוכה, בכח נעשה כבר לאברהם אבינו בשעה שכבש המלכים, וזה היה בנסתר, ושוב נתגלה בפועל ביומי חנוכה שנצחו החשמונאים את מלכות יון. ומעתה בשעה שאנו אומרים שעשה נסים לאבותינו, הרי זה כולל את אברהם אבינו שנעשה לו נס זה בכח, ושוב אבותינו בבית שני שנעשה להם הנס בפועל. ועל כן מסיימים בימים 'ההם', היינו בימי אברהם שאז היה הנס ההוא בנסתר. ושוב בזמן 'הזה', שנתגלה בפועל בימי החשמונאים.

יש לדקדק הא אמרו חז"ל (ברכות טו) אין קורין אבות אלא לשלשה [אברהם יצחק ויעקב לאפוקי שבטים] ע"כ. ואיך אנו קורין כאן לאנשי בית שני בתואר אבותינו. גם להבין שינוי הלשון, בימים ההם בזמן הזה, כי 'הם' הוא לשון נסתר, ו'זה' לשון נגלה, ואיך כוללם כאן יחד.

ונראה בהקדם לבאר מה שנאמר במלחמת אברהם עם המלכים. וישמע אברם כי נשבה אחיו, וירק את חניכיו ילידי ביתו שמנה עשר ושלוש מאות וירדוף עד דן. ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו, ויכם וירדפם עד חובה (בראשית יד-ד). וברש"י חניכיו, כמו חנוכת המזבח (במדבר ז-ז), חנוכת הבית (תהלים לא). ויחלק עליהם לילה, ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה, כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים כשבורחים זה לכאן וזה לכאן, כלומר אחר שחשכה לא נמנע מלרדפם. ומדרש אגדה שנחלק הלילה, ובחציו הראשון נעשה לו נס, וחציו השני נשמר ובא לו לחצות לילה של מצרים (ב"ר מג-ג) ע"כ. ולכאורה יש להבין למה האריך הכתוב באנשי מלחמתו שהם היו 'חניכיו ילידי ביתו שמונה עשרה ושלוש מאות', דנראה כמיותר לספר מספרם המדוייק, והם היו חניכיו ילידי ביתו.

ויש לומר דהנה הכתוב מתחיל שם, ויהי בימי אמרפל מלך שנער אריון מלך אלסר כדרלעמר מלך עילם ותדעל מלך גויים (יד-א). וכתוב ברמב"ן, המעשה הזה אירע לאברהם, להורות כי ארבע מלכיות תעמודנה למשול בעולם, ובסוף יתגברו בניו עליהם ויפלו כלם בידם, וישיבו כל שבותם ורכושם. והיה הראשון מהם מלך בבל, כי כן העתיד, כדכתיב (דניאל ב-לח) אנת הוא רישא די דהבא. ואולי 'אלסר' שם עיר במדי או בפרס. ו'עילם', בעיר ההיא המלך מלך יון, הוא המלך הראשון, ומשם נתפשט מלכותו כשנצח דריש, וכבר הזכירו זה רבותינו (ע"ע י"ג). רבי יוסי אומר שש שנים מלכו בעילם, ואחר כך נתפשטה מלכותם בכל העולם כולו. ומלך גויים המלך על עמים שונים אשר שמוהו עליהם לראש ולקצין, רמז למלך רומי אשר המלך על עיר מקובצת מעמים רבים, כיתים ואדום ויתר גויים. וכך אמרו בבראשית רבה (מב-ב) אמר רבי אבין, כשם שפתח בארבע מלכיות, כך אינו חותם אלא בארבע מלכיות וכו'. ושם עוד (מב ד, בשינוי לשון) ויהי בימי אמרפל מלך שנער זו בבל, אריון מלך אלסר זו מדי, כדרלעמר מלך עילם זו יון, ותדעל מלך גויים זו מלכות אדום, שהיא מכתבת טירוניא מכל אומות העולם ע"כ. ואם כן אברהם אבינו במלחמה זו עשה פועל

והנה מצות חנוכה הוא נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד מילידי ביתו (שבת כא:). ועל כן אמר הכתוב במלחמת המלכים, וירק את 'חניכיו ילידי ביתו', שאברהם אבינו הכין כבר אז נצחון המלחמה בהנסים דחנוכה, שנתקן עבורו נרות חנוכה איש וילידי ביתו. - ואמר שוב, שמונה עשר ושלוש מאות, מספר שי"ח, כי מצות חנוכה אינה משתה ושמחה אלא הלל והודאה, להודות לה' בשיח פיו, ואין שיחה אלא תפלה. ואמר 'וירדוף עד דין', עד שפעל נס חנוכה שנאמר עליו 'דנת את דינם' (בתפלה על הנסים). וכמו שנצחון ההוא היתה רבים ביד מעטים, ורשעים ביד צדיקים, כן היה גם אחר זה בנצחון היוונים.

*

הכתוב אומר, א"ל הוי"ה ויאר לנו, אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח (תהלים קיח-כו). ויש לומר דהנה בדרשות חתם סופר (לחנוכה טו). כתב, דבחינוך המשכן עשו י"ב ימים חנוכה המזבח, יום אחד לכל שבט, נשיא אחד ליום יקריבו את קרבנם לחנוכה המזבח (במדבר זי-א). ואמנם עולי גולה שכבר גלו לחוץ לארץ ועלו לארץ ישראל, וחד מינייהו [מבני ארץ ישראל] עדיף [פקחים והריפים] כתרי מינן. וחד מינן כי סליק להתם, עדיף כתרי מינייהו (כתובות עה). נמצא אחד העולה מחוץ לארץ ישראל נחשב לארבעה. ונמצא יהודה ובנימין ששבו עם עזרא הסופר נחשבים לשמונה, על כן עשו שמונה ימים ע"ש. ולכן אומרים 'בני בינה', דסלקי מהכא להתם ונתעלו בחריפותם ובפקחותם, והוי כל שבט כארבעה מינן, על כן ימי שמונה קבעו שיר ורננים, כי לשני שבטים עולה שמונה ימים.

וכתב שם שוב, כי לעתיד לבוא, שיחזרו גם העשרת שבטים, ויהיו בחנוכה המזבח י"ב שבטים, ולכל אחד תהא ארבעה ימים, תהיה חנוכה המזבח ארבעים ושמונה יום, והוא מראש חודש ניסן עד ח"י אייר, שהוא ל"ג בעומר ע"כ.

ונראה דהנה מבואר בראשונים (עיין מחזור ויטרי סימן רלד) דליכא מידי דלא רמיזי באורייתא, וגם ימי חנוכה מרומזים במועדי ה', דבפרשת אמור אחר סיום מועדי ה', נאמרה פרשת המנוחה, ויקחו אליך שמן זית זך וגו' (ויקרא כג-ב), להורות על מה שעתידין חכמים להוסיף ימי חנוכה על מועדי ה'. ובבעל הטורים שם, סמך שמן זית לסוכה, שגומרין הלל שמונת ימי חנוכה (ערכין י), כמו בשמונת ימי החג. וכתבי ההלכות 'נר' תמיד, ואחר כך כתיב יערוך את 'הנרות' (כד-ד), והיינו כבית הלל, שבליל ראשון נר אחד ומוסיף והולך (שבת כא:). ע"כ. וכתב עוד (שמות כ-ב) 'להעלת' חסר וי"ו, לומר שוי"ו נרות מכבין אותם, אבל נר מערבי דולק לעולם (תמיד לג). ע"כ.

ולפי מה שנתבאר יש לומר, דהנה כעת יש לנו שמונת ימי חנוכה, ולעתיד תהא ו' פעמים ככה, מ"ח ימים, ובפרשה זו נרמזת דחנוכה היא שמונה ימים כמו חג הסוכות הסמוכה לה, וכעת חסר לנו עדיין הו' פעמים כנגדו שתתרבה לעתיד, כי כעת אין זה אלא חנוכה שני שבטים, יהודה ובנימין, ולעתיד תהא י"ב שבטים ששה פעמים ככה, ולכן 'להעלת' נר תמיד, חסר ו', ולהורות שלעתיד תהא יומין דחנוכה ששה פעמים יותר.

והנה בהדלקת נרות חנוכה אנו ממשיכין שתתעורר גאולת ישראל, אשר אז נדליק הנרות בבית ה', וכמו שנאמר (תהלים קלב-יו) ערכתי נר למשיחי, שכעת אנו עורכין הנרות של חנוכה, והם מעוררים עריכת נר לבן ישי משיחך. ואם כן ממשיכין אנו בימי חנוכה, החנוכה דלעתיד שתהא מ"ח יום. והוא שאמר הכתוב, 'א"ל הוי"ה ויאר לנו', קאי על נס דנרות חנוכה, ויאסרו חג בעבותים, יש לקשר ימי חנוכה 'עד קרנות המזבח', כי שתי הקרנות של תיבת 'מזבח', הם אותיות מ"ח, מספר הימים של ימי חנוכה לעתיד, ויש לקשר ימי חנוכה שלנו, שתתעורר בזה הגאולה העתידה, עד שנוכה לראות הדלקת הנרות וחינוכו במ"ח הימים שלעתיד. ■

ובזה יתפרש מה שאמר הכתוב (תהלים קיט-טא) חבלי רשעים עודני תורתך לא שכחתי, חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך. שרומז על זמן שעמדה מלכות יון להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך. ואז חבלי רשעים עודוני, אמנם הקב"ה הציל אותנו אשר 'תורתך לא שכחתי', שלא עלה זממם בידם להשכיח אותנו מתורתנו. ונס זה המשיך לנו אברהם במלחמת המלכים, שנסתיימה מלחמתו בחצות הלילה, וכמו שנאמר ויחלק עליהם לילה. וזהו 'חצות לילה', על ידי שהכין אברהם פועל דמיוני בחצות הלילה, עבור זה 'אקום להודות לך על משפטי צדקך', שתיקנו ימי חנוכה להלל ולהודות.

ורמזו עוד ויחלק עליהם לילה, כי באמת הקשו דביום ראשון לא היה נס, שהרי מצאו פך שמן טהור. ותיריך הבית יוסף (סימן תרט) שחלקו השמן לשמונה חלקים, והדליקו בכל יום רק שמינית מהשמן, והיה נס כל שמונת ימים ע"ש. וזהו שהכין אברהם הנס דחנוכה, ויחלק עליהם לילה, רומז שיחלקו השמן של הפך לחלקים רבים.

*

בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים. הנה בפורים קבעו משתה ושמחה על זכר הנס, ובחנוכה רק הלל והודאה, וכמה טעמים נאמרו בזה. ויש לומר עוד, כי אילו רצו לתקן בחנוכה משתה ושמחה, אז היתה צריכה להיות זאת על שמונה ימים, דהרי נס בכל יומי איתא. ולא מצינו כזאת גם בדאורייתא לקבוע משתה ושמחה על יותר משבעה ימים, כי פסח וסוכות הם שבעה ימים, ושמיני כבר רגל בפני עצמו הוי (סוכה מז). ולא יתכן שתהא מועד דרבנן עדיפא ממועד דאורייתא.

אך אילו היו יומי דחנוכה רק שבעה ימים, ויום הראשון לא היה נחשב לנס, כי מצאו פך שמן טהור ולא הוצרכו לנס, אז יתכן שהיו קובעים גם משתה ושמחה. אבל חכמי ישראל 'בני בינה', ברוב בינתם הבחינו נס גם ביום הראשון, וימי שמונה קבעו, וזה אי אפשר לקבוע למשתה ושמחה, דהא גם על הנסים שחייבה תורה לעשות זכר, לא הותקן יותר משבעה ימים, ולכן 'קבעו שיר ורננים', ולא משתה ושמחה.

גם יש לומר כי נס פורים היתה בזכות עצמם, שקיימו ישראל ציווי מרדכי ואסתר, וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום (אסתר ד-טו). וקיימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם (שם ט-לא). לא כן בחנוכה לא היו ראויים ישראל מצד עצמם, אלא בזכות כהניך הקדושים, בית חשמונאי שחרפו נפשם עבור קדושת שמו יתברך. וגם בזכותו של אותו זקן אברהם שהכין את הנס, וכמו כן יעקב אבינו שחזר על הפכים הקטנים (וכמו שדברנו בליל ב' העל"ט). והנה אמרו (ברכות י) בחזקיהו המלך שתלו לו בזכות אחרים, ואמר לו ה', וגנתי אל העיר הזאת להושיעה למעני ולמען דוד עבדי

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בליל ו' דחנוכה תשע"ה לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתל"ח

כשמדליקים בפנים, ולא כשמדליקים בחוץ בחצרות קדשך, ומכל מקום דלקו כל הלילה, על כן גם בליל ראשון היה נס. והיינו ההמשך, והדליקו נרות בחצרות קדשך, ולא בפנים בהיכל, על כן קבעו שמונת ימי חנוכה, ולא רק שבעה, כי גם ביום הראשון היה נס ודפח"ח.

והנה במנחת חינוך (מצוה צח) תמה על דברי הרמב"ם הנ"ל. דבגמרא (שבת כב:) אמרו לגבי נר חנוכה, איבעיא להו הדלקה עושה מצוה, או הנחה עושה מצוה, אי המצוה של חנוכה תלויה בהדלקה, או עיקר מצותה תליא בהנחה. וכתבו התוס' דנפקא מינה אם הדלקה חרש שוטה וקטן, או הניחה ע"כ. ורצה לפשוט זאת מהא דאמר רבא הדליקה בפנים [בבית], והוציאה [להניחה על פתח ביתו מבחוץ], לא עשה כלום, ואי אמרת בשלמא הדלקה עושה מצוה, הדלקה במקומו בעינן [דכיון דזו היא מצותה צריך שתיעשה במקום חיובא] וכו' ע"כ. ומבואר דבכל מקום שמצותה היא ההדלקה, צריכה להיות זאת במקומה.

ומעתה הרי במנורה במקדש, ודאי הדלקה עושה מצוה ולא הנחה, וכיון דמקום המנורה בהיכל, בודאי צריך להדליק במקומה היינו בהיכל, ושלא במקומה לא עשה כלום, ואיך כתבו הרמב"ם והראב"ד דהדלקתן בחוץ כשרה, הא הדלקה במקומה בעינן. - ומנא תימרא דבמקדש הדלקה עושה מצוה ולא ההנחה, על זה כתב להוכיח, דאי לאו הכי לא היתה דוחה שבת, דאפשר לעשות קודם השבת להדליקה, ובשבת יגביה ויניחנה ע"כ.

והנה בכלי חמדה (פ' תצוה אות ב') תמה, דמה קושיא דאפשר להדליק מערב שבת, הא באמת כן עשו, דהדלקת נר ליל שבת לא היתה בלילה, אלא בין הערבים של יום השישי הדליקו לצורך הלילה, ושפיר יש לומר דגם במקדש הנחה עושה המצוה ע"ש. ובהגהות על המנחת חינוך העירו, דאולי

מצות הדלקת המנורה נאמרה מתחלה בפרשת תצוה, ושוב נכפלה בפרשת אמור, ויקחו אליך שמן זית זך וגו' (ויקרא כד-ב). ואחר כך נאמר שם פרשת לחם הפנים, ולקחת סולת ואפית אותה וגו'. ויש לדקדק דבכל התורה הקדימה הכתוב השלחן למנורה, הן בעשיית הכלים, כתיב תחלה ועשית שלחן וגו' (שמות כה-בג), ואחר כך ועשית מנורת זהב טהור. וכמו כן בהקמתה כתוב, והבאת את השלחן וגו', והבאת את המנורה (שם מ-ד). ויתן את השלחן וגו' ויערוך עליו ערך לחם וגו', וישם את המנורה (שם מ-כד). ולמה כאן בפרשת אמור נאמרה הדלקת הנרות קודם פרשת לחם הפנים.

ונראה דאנו אנו אומרים (בעל הנסים) ואחר כך באו בניך לדביר ביתך, ופינו את היכלך, וטהרו את מקדשך, והדליקו נרות בחצרות קדשך. ובדרשות חתם סופר (לחנוכה טו) הביא מספר זרע יעקב (בפ"ק דשבת) שהקשה על הנוסח, ואחר כך באו בניך לדביר ביתך ופינו את היכלך וטהרו את מקדשך והדליקו נרות בחצרות קדשך, מאי טעמא שביק לשון היכל ודביר שהזכיר תחלה, ואמר והדליקו נרות בחצרות קדשך, הלא הנרות היו בפנים ולא בחצרות ע"כ. ויש לומר לפי מה שכתב הרמב"ם (ה' ביאת מקדש טו) וכן הדלקת הנרות כשרה בורים, לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן בחוץ מותר לזר להדליקן עכ"ל. ולפי זה נראה לי דאז היה ההיכל מלא גלולים עד שפינו את היכלך וטהרו את מקדשך, ואז לא הדליקו נרות בפנים אלא בחצרות קדשך בעזרה, ומזה נתפרסם הנס, שכל ישראל ראו הנרות דולקים ח' ימים רצופים, דאלו היתה המנורה בהיכל, לא ראו הנס אלא הכהנים, אבל בחצרות קדשך נתפרסם הנס, ולפיכך תקנו להדליק בפתחי החצרות.

ומיושב קושיית הבית יוסף מה נס נעשה ביום ראשון, והשתא אתי שפיר דידוע דצריך שמן יותר במקום שהרוח שולט ונושב בהאש, ממה שצריך כשעומד בפנים בחדר מכוסה, ובפך לא היה אלא כשיעור הדלקה לילה אחת

כוונתו על ההדלקה של יום השבת בין הערבים לצורך ליל מוצאי שבת, דלא הווי להו להדליק בשבת, אלא להכינה מערב שבת שתדלק כל השבת עד יום ראשון, ובשבת בבקר ובערב יגביה ויניחנה ע"כ.

אמנם באמת גם זה לא תקשה, דהא שיעור השמן בהדלקה אמרה תורה מערב עד בוקר (שמות כז-כא), תן לה כדי מדתה שתהא דולקת והולכת מערב עד בוקר (מנחות פט.). ומסתמא גם הנר של המנורה לא החזיקה יותר מחצי לוג כפי שיעור מדתה, ואיך ימלא אותה בערב שבת בשיעור לוג, כפליים יותר מכדי מדתה. וגם אי נימא דיתן בה מערב שבת רק שיעור של חצי לוג, אלא יניח פתילה דקה כדי שתהא יכולה לדלוק עד יום הראשון, ובשבת יגביהנה ויניחנה. גם זה ליתא, דהא איכא בכל בוקר מצות הטבת הנרות, לדשן השמן והפתילה ישנה, ולשום בתוכה שמן ופתילה חדשה, ואיך יבטל מצות הטבה. והרי גם בנר המערבי שהיה מניח אותה דולק כל היום, מבואר ברש"י (שבת כב:) דגם אותה היה מטיב בין הערבים, ואוחז הישנה ביד או מניחה בכלי, עד שנותן לתוך מערבית שמן ופתילה ומדליקה, ומדליק ממנה השאר ע"ש. ואם כן לא היה יכול להדליק נרות של מוצאי שבת, בערב שבת מבעוד יום.

ומעתה שפיר נוכל לומר דגם במקדש הנחה עושה מצוה, ואף על פי כן אמרה תורה שההדלקה דוחה שבת, ולא תקשה יניחנה בשבת דלוקה, דהדלקת ליל שבת באמת הדליקה מבעוד יום, והדלקת מוצאי שבת על כרחך בשבת צריך להדליקה, דאי אפשר מבערב שבת, הן מצד שיעור השמן, והן מצד מצות הטבה בבוקר. ושפיר כתב הרמב"ם דיכולין להוציא המנורה לחוץ ולהדליק, ושוב יחזירנה ויניחנה במקומה בהיכל.

אמנם בחתם סופר (שם) הביא גם כן קושיא זו, דכיון דהדלקה עושה מצוה במקדש, איך יכולין להדליק בחוץ, הא הדלקה במקומה בעינן. וכתב ליישב דהדלקה כשרה בחוץ אפילו תעמוד המנורה כך בחוץ, דנהי דמנורה נוכח השלחן (שמות כז-לה) מעכב, היינו לכללות הבנין הוא מעכב, אבל מצות הדלקת הנרות מקיים אפילו עומדת דולקת בחוץ, והווי שפיר הדלקה במקומה ע"כ. ולפי זה שפיר יש לומר דהדלקה עושה מצוה במקדש, וגם הדלקה במקומה בעינן, אלא שכל העזרה היא מקומה.

וביאורו הוא, כי התורה צוותה לעשות משכן עם כליה, וסידרה לכל כלי את מקומו אשר שם תעמוד, והמנורה תהא נוכח השלחן. [ולדוגמא, כמו שיש לכל מלך כלי בית שונות, ומייחד מקום לכל כלי היכן תהיה], ואם שינה את מקומה של כלי, אז ביטל מצות ה' שסידר כלי הבית היכן יהיו.

אבל במה שבא אחר זה מצות הדלקת הנרות, אין זה מעכב שצריכה להיות בהמנורה כאשר היא בהיכל באותה מקום נוכח השלחן, אלא יש מצות הדלקה בבית ה' בכל יום באיזה מקום שתהא המנורה. ואם יארע אונס שאי אפשר להמנורה להיות על מקומה בהיכל, והוא נאנס על קיום מצוה זו של סידור המנורה בהיכל, והמנורה נמצאת חוץ להיכל, עדיין יש עליו מצות הדלקה בהמנורה בכל מקום במקדש. ולכן מצד מצות הדלקת המנורה שפיר כתב הרמב"ם דאם הוציאן בחוץ מותר לזר להדליקן.

ואם כי אכתי יש מצוה לסדר המנורה בהיכל, כי זה מעכב לכללות הבנין, אף על פי כן אז בימי היוונים דההיכל היתה מלאה גילולים, ולא יכלו להכניס המנורה למקומה, מכל מקום לא נתבטלה מצות ההדלקה, ולכן הדליקו או בחצרות קדשך, והווי ביאור דבריו. - אך אכתי תקשה, דהא אמרינן בנוסח ההודאה, ואחר כך באו בניך לדביר ביתך, ופינו את היכלך וטיהרו את מקדשך, ואחר כל זה ויהדליקו נרות בחצרות קדשך. ומשמע שגם אחר שפינו וטיהרו הכל, לא הכניסו את המנורה למקומה, אלא הדליקוהו בעזרה בחצרות קדשו.

*

אך יש לומר, דבשעה שטימאו היוונים את המקדש, נטלו משם את כל כליו (רש"י עבודה זרה מג. ד"ה חשמונאי), אם כן לא היה להם גם השלחן, והוצרכו לעשות שלחן מחדש. ולפי זה יש לומר, דלהדליק הנרות היו יכולין גם בשמונה שפודין של ברזל (וכמבואר בפסיקתא רבתי פרק ב'), או בשברי כלי חרס (מהרש"א חולין נה:), שזה יכולין לסדר בזמן קצר, אבל לא היה להם פנאי באותו יום לעשות גם השלחן. וכיון שמצות המנורה היא נוכח השלחן, אם אין שלחן בהיכל, או ליכא חיוב שהמנורה תהא בהיכל דייקא. ומצות ההדלקה הרי יכולה להיות בכל מקום, על כן שפיר הדליקו בעזרה בחוץ לפרסם הנס. והגם שפינו כבר ההיכל וטיהרו את המקדש, הדליקו נרות בחצרות קדשך, כיון שהיה חסר השלחן, אין חיוב שהמנורה תהא בהיכל. [עיין רש"י (חגיגה כז. ד"ה נוכח) ושמת את המנורה נוכח השלחן, כל זמן שהשלחן שם תהא מנורה נוכחו ע"כ].

[ונראה] דמהאי טעמא מצינו שבהכנסת כלי המקדש לנרתיקן בעת מסעם, כתיב תחלה (במדבר ד-ז) ועל שלחן הפנים יפרשו בגד תכלת וגו', ואחר כך, ולקחו בגד תכלת וכסו את מנורת המאור וגו', דהווי גם כן מטעם שאין לסלק המנורה כל זמן שהשלחן שם, שצריכה להיות המנורה נוכחו, ורק אחר כיסוי השלחן, שנחשב כנסתלק השלחן, אז יכולים לכסות גם את המנורה].

עוד יש לומר דבקרא כתיב, והבאת את השלחן זערכת את ערכו, והבאת את המנורה והעלית את נרותיה (שמות טז-טז). הרי דהדלקת המנורה להיכל היתה צריכה להיות אחר

מה שמכין עצמו יותר בקדושה וטהרה, מתעלה מעשה המצוה ביתר שאת. ולדוגמא מצות תפלה, עבודה שבלב, אשר חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קודם התפלה ומתפללין כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים (ברכות ל:). והיינו שההכנה לתפלה עלתה להם בזמן כמו התפלה. ובלי ההכנה ההוא גם עצם המצוה היתה במדרגה פחותה.

ועל דרך זה הוא גם בשבת קודש, כל מי שטרם בערב שבת יאכל בשבת (עבודה זרה ג), ההתרוממות והרגשת קדושת שבת היא לפי ערך ההכנה המוקדמת מימי החול. וכמו שפירש במאור ושמש (לשבת חוה"מ סוכות) שיתין מששת ימי בראשית נבראו (סוכה מט), דקאי על יום השבת שהוא אחד מששים לעולם הבא (ברכות נז:), ושיתין אלו הם נבראים לפי ערך הששת ימי החול שמכין עצמו בהם בקדושה ליום השבת קודש ע"כ. ושמעתי פעם מחסיד אחד, דמה שרואים שבקבלת שבת האדם בוער בתפלתו בקדושת השבת יותר מביום השבת אחריו. שזהו על דרך המסילת הברזל, שקודם שמתחיל לנסוע מבעיר ומדליק הלאקאמאטיוו את התנור, ועושה רעש גדול להבעיר את המאשין, ואחר כך נוסע כבר בנחת. וכמו כן בכניסת השבת מבעיר האדם את נפשו, אחר ימות החול, שיהיה לו הכנה על משך יום השבת.

ועל דרך זה היתה בהמנורה, שהטבת המנורה היתה צריכה להעשות על ידי כהנים משרתי ה', ואחר שהם העריכו והכינו קיום מצוה זו, יכולים כבר להדליקה אפילו על ידי זר, כי כל הפעולה נמשכת אחר ההכנה שלה. וזה בא ללמד להאדם שיש להחשיב מאד ההכנה לדבר מצוה, כי לפי ההכנה כן תלוי אחר כך קיומה. והנה המנורה נקראת בתואר 'עדות', כמו שדרשו (שבת כב:) מחוץ לפרוכת העדות יערוך אותו (ויקרא כד-ג). וזהו שאמר 'חשבת דרכי', לא רק המצוה לבד אני מחשיב, אלא גם הדרך להגיע עד המצוה, אני מחשיב, והיינו ההכנה להמצוה, 'ואשיבה רגלי אל עדותיך', שאני מתבונן במצות הדלקת המנורה, שהקפידה תורה על הטבתה יותר מעל הדלקתה, שההטבה כשרה רק בכהן וההדלקה גם בזר, הרי לנו מזה כח ההכנה למצוה, ולכן חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך. וזהו גם שאמר (שם קיט-קד) נר לרגלי דברך ואור לנתיבתי, מדברך בהדלקת נרות המנורה, אני מחשיב רגלי ההולכים להכין עצמי להמצוה, והמה אור לנתיבתי, להדרך המוביל אותי עד קיום המצוה, לעשות ההכנה כראוי, ואז תתעלה חשיבות המצוה.

ובזה נבוא אל המכוון, דמבואר בראשונים דלכן נסמכה פרשת הנרות לפרשת המועדים, להורות על ימי החנוכה שיתקנו חכמים לעתיד שמונה ימים כימי סוכות, להדליק נרות חנוכה עבור נס הנרות ע"כ. ואם כן פרשה זו רומזת על הדלקת הנרות בימי נצחון החשמונאים, והרי אז הדליקו הנרות קודם שסידרו השלחן והלחם הפנים וכמו שנתבאר, על כן כאן היתה המנורה קודמת להשלחן. ■

שהיה השלחן מונח כבר במקומה עם הלחם הפנים שעליה. וכן נאמר להלן, ויתן את השלחן באהל מועד וגו', ויערוך עליו ערך לחם וגו', וישם את המנורה באהל מועד נוכח השלחן וגו' ויעל הנרות וגו' (שם מ-מב). ואם כן אפילו נימא שהיה להם שלחן להניחה בהיכל, מכל מקום הוצרכו עדיין לאפות את הלחם הפנים שהיתה בזה חכמה רבה, והוצרכה לאומנות גדול, עד שרק בית גרמו היו בקיאים בזה (עיין יומא לח.). ובזמן קצר מהנצחון עד הלילה לא יכלו לאפות ולערוך את הלחם הפנים, ושפיר לא היה עליהם המצוה להניח את המנורה בהיכל, והדליקו בחוץ.

ולא עוד, אלא גם אם יוכלו לאפות לחם הפנים, מכל מקום אין סידורו על השלחן אלא בשבת, וכמו שנאמר (ויקרא כד-ח) ביום השבת ביום השבת יערכנו. ונתעוררתי מתוספתא (מנחות ז-ב) רבי יוסי אומר כל שבעת ימי מלואים היה שלחן בטל בלא לחם לפי שלא נגמרה מלאכתן, למוצאי שבת לא סידרו עליו את הלחם אלא בשבת בזמנו וכו', דכתיב ויערוך עליו ערך לחם לפני ה' כאשר צוה ה', והיכן צוהו, ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה' וכו' ע"ש. ועיין רש"י (יומא כא. ד"ה ולא) עשרה נסים נעשו וכו', ולא נמצא פסול בלחם הפנים וכו', שאם יפסל אין חילוף, והשלחן עומד ריקם עד שבת הבאה ע"כ. ואם כן שפיר לא הוצרך להיות אז המנורה בהיכל, והדליקו בהחצר לפרסם הנס.

והנה בספר אור תורה (להגה"ק מאסטראווצא זצ"ל) כתב (באות ג) דמבואר בסדר הדורות דנס חנוכה היה בשנת ג' אלפים תרכ"א או תרכ"ב. ובצמח דוד כתב בפשיטות שהיה בשנת תרכ"ב. ולפי חשבון המולדות היה מולד תשרי בשבת, והיה ראש השנה בשבת, וכן כ"ה כסלו בשבת ע"כ. ואם כן באותו שבת לא היו יכולים לאפות לחם הפנים, דאין אפיינת דוחה שבת, והוצרכו להמתין עד השבת הבאה לסדר הלחם הפנים, ואם כן כל שמונת ימי חנוכה היו יכולים להדליק בחוץ, ונתפרסם הנס כל שמונה במה שהדליקו בחצרות קדשך.

*

חשבת דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, חשתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך (תהלים קיט-ס). ונראה כי ממצות הדלקת המנורה נוכל ללמוד מוסר השכל, שהדלקת המנורה כשרה גם בזר, אבל הטבתה ועריכתה צריכה לכהן, יערוך אותו אהרן ובניו. ואמר הגה"ק בעל חידושי הרי"מ זי"ע, דלכאורה הרי ההטבה היא רק כהכנה שיוכלו להדליק המנורה, ואף על פי כן היא חשובה מעצם ההדלקה, שצריכה כהן. ומזה נוכל ללמוד כי ההכנה למצוה חשובה עוד יותר מהמצוה עצמה ע"כ.

וביאורו הוא, כי עיקר המצוה היא כאשר נעשית באהבה ויראה, בלתי לה' לבדו, והמה התרי גדפין המעלים את המצוה למעלה. וזה תלוי כפי ערך ההכנה להמצוה, וכל

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בליל ז' דחנוכה תשע"ה לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתל"ו

*

גמה שהקשה דאי הנחה עושה מצוה די שבשבת יגביהנה ויניחה. הנה בגמרא (שבת כב:) רצה לפשוט דבחנוכה הדלקה עושה מצוה, דאמר רבי יהושע בן לוי עשית שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו, למוצאי שבת מכבה ומדליקה. אי אמרת בשלמא הדלקה עושה מצוה שפיר, אלא אי אמרת הנחה עושה מצוה, האי מכבה ומדליקה, מכבה ומגביהה ומניחה ומדליקה מיבעי ליה ע"כ. והקשו התוס' (ד"ה מכבה) ואם תאמר אמאי מכבה וחוזר ומדליק, בהגבהה סגי, כיון דהנחה עושה מצוה, דאטו מי גרע דלוקה ועומדת מהדליקה חרש שוטה וקטן. ויש לומר דמיירי שהדליקה מתחלתה לצורך שבת, ולכך גרע מהדליקה חרש שוטה וקטן, דהתם שמדליקה בעתה ניכר הדבר שהוא מדליקה לשם חנוכה. ריב"א ע"כ.

אמנם ברש"י פירש היתה עשית דולקת, שהדליקה למצות חנוכה בערב שבת ע"כ. הרי דגם במדליקה לשם חנוכה לא די בהנחה לחוד, אלא צריך לכבותה, ומגביהה ומניחה וחוזר ומדליק. וביארו המפרשים (עיין ראש יוסף, חתם סופר ד"ה עשית, שפת אמת ד"ה ועיין) שהיות והדליק את העשית לשם מצות נר חנוכה בלילה הראשון, עדיין מתקיים בה מצות ההדלקה של הלילה הראשון. הגם שאם היתה דולקת מאליה לא היה צריך לחזור ולהדליקה, אבל כיון שהדליקה לשם מצות הלילה הראשון, הוא גרוע מהדלקת חרש שוטה וקטן ע"ש. וכן מבואר בריטב"א (ד"ה ת"ש) דצריך לחזור ולהדליקה, משום שלכל לילה ולילה נתקנה הדלקה בפני עצמה ע"ש. ואם כן הוא הדין בהמנורה במקדש, שיש מצות הדלקה לכל יום מיוחד, כדאמר קרא מערב עד בוקר, אם כן מה שהודלק לצורך יום השבת, אי אפשר לצאת בזה החיוב של יום המחרת. וגם אי הנחה עושה מצוה צריך לכבותה ולהדליקה מחדש, ואם כן בכל אופן צריכין קרא דהדלקת המנורה דוחה שבת.

*

דברנו אתמול אודות קושיית המנחת חינוך (מצוה צח) על שיטת הרמב"ם (ה' ביאת מקדש טו-ז) דאם הטיב כהן את הנרות והוציאן לחוץ, מותר לזר להדליקן ע"כ, הלא במנורה ודאי הדלקה עושה מצוה ולא הנחה, דאי לאו הכי לא היתה דוחה שבת, דאפשר לעשותה קודם השבת להדליקה, ובשבת יגביה ויניחה. ומבואר בסוגיא (שבת כב:) דאי הדלקה עושה מצוה, הדלקה במקומה בעינן, ובנר חנוכה אי הדליקה מבפנים והוציאה לחוץ לא עשה כלום ע"ש. אם כן כיון דמקום המנורה בהיכל, בודאי צריך להדליק במקומה היינו בהיכל, ושלא במקומה לא עשה כלום, ואיך כתבו הרמב"ם והראב"ד דהדלקתן בחוץ כשרה, הא הדלקה במקומה בעינן ע"כ. וכעת נראה להוסיף בזה עוד איזה נקודות.

הנה מה שכתב, דאי הנחה עושה מצוה לא היתה דוחה שבת, דאפשר להדליקה קודם שבת ולהניחה בשבת. ומשמע דקשיא ליה אקרא של להעלות נר תמיד, דבא ללמד דדוחה שבת, הא אין צריכין עבור קיום מצות הדלקת המנורה לדחות את השבת. אי משום הא לא קשיא, דאכתי צריכין לקרא, דאם הכינה והדליקה מערב שבת, וכבתה, דאיתא בגמרא (מנחות פח:) נר שכבתה נידשן השמן נידשנה הפתילה, כיצד עושה, מטיבה ונותן בה שמן ומדליקה ע"ש. ולרש"י שם היינו רק כשכבתה בחצי הלילה או קודם אור היום, ולדעת הרמב"ם גם ביום הוצרך להדליקה שנית, ושפיר צריכין קרא דכבתה בשבת יש לחזור ולהדליקה דדוחה שבת.

ואי קשיא ליה, על הא דמעשים בכל יום שבכל שבת הדליקו בין הערבים, ואי הנחה עושה מצוה הוי להו להכינה ולהדליקה מערב שבת, מאי קשיא, כיון דסוף כל סוף התירה הכתוב את השבת לצורך הדלקת המנורה, הרי זה כמו שהותרה שבת לגבי שאר עבודת הקרבנות, דאין צריכין לעשותה באופן שלא יהא חילול שבת, כגון שנים שעשאוהו או בשינוי וכדומה, דשבת הותרה לעבודה, ועל כן לא הוצרכו לעשות פעולות של הנחה, אלא מותר להדליקה כראוי.

והנה מה דפשיטא ליה להמנחת חינוך דאי הדלקה עושה מצוה, אז הדלקה במקומה בעינן כדאיתא בגמרא, בשו"ת ערוגת הבשם (א"ח סימן רה אות ג) כתב דאין הכרח, דלשון הטור ושלחן ערוך (סימן תרעה-א) הדליקה בפנים והוציאה בחוץ לא יצא, משום דהרואה אומר לצרכו הוא דאדליק. ולכאורה כיון דפסק הדלקה עושה מצוה, אם כן לא צריך לטעם זה. וכתבו הבי"ח והטורי זהב (סק"ב) דהמקשן מתחלה היה סובר דכאן לא שייך הרואה אומר, על כן טרח למצוא טעם אחר דהדלקה במקומה בעינן, אבל כד מתרץ דכאן נמי שייך דהרואה אומר, שוב לא איצטריך לן לחדש דלמאן דאמר הדלקה עושה מצוה במקומה בעינן, דגם לדידיה נאמר דמשום דהרואה יאמר וכו' ע"ש. ושפיר כתב הרמב"ם גבי מנורה שהדליקה בחוץ והכניסה בפנים כשר, ולא צריכין הדלקה במקומה ע"ש.

אך גוף הדבר צריך ביאור, דלכאורה סברת הדלקה במקומה בעינן היא מילתא דפשיטא למאן דאמר הדלקה עושה מצוה, דכיון דחייבו חכמים להדליק על פתח ביתו מבחוץ, איך יוכל לצאת כשהדליק בפנים, הלא תיכף אחר ההדלקה נתקיימה חיובו, וההנחה אינה חלק מהמצוה, דגם בהניחה חרש שוטה וקטן סגי, ואיך יכולים לומר שבמה שהדליקה בפנים, שנגמר מעשה המצוה שלא כראוי, יצא במה שמניחו אחר כך בחוץ.

ואולי יש לומר בביאורו, על פי מה שראיתי בויחי יוסף על חנוכה (סימן כז) שכתב, דבגמרא (בבא קמא כב.) פליגי רבי יוחנן וריש לקיש אי אשו משום חציו או משום ממונו. ומבואר מסוגיית הגמרא דאי אשו משום חציו חשבינן כל משך הזמן שהאש דולק כאילו האדם בכחו מדליקו בהאי שעתא. ואי אשו משום ממונו, אמרינן דכלה כח המדליק אחר שהדליק ע"ש. ולפי מה דקיימא לן אשו משום חציו, ונחשב כאילו הולך ומדליק כל זמן שדולק, אם כן הגם שהדליקו שלא במקומו, מכל מקום בשעת הנחתו על מקומו מיחשב כאילו המדליק מדליקו או, והוי תמיד הדלקה במקומה. ורק למאן דאמר אשו משום ממונו, צריכה הדלקה במקומה, דכלה כח המדליק תיכף אחר הדלקתו. וסיים ששוב מצא שכן כתוב בספר החיים להמהרש"ק (סימן תרעה-א) ע"ש.

ולפי זה אתי שפיר, דמתחלה כאשר היה סובר המקשן דכאן לא שייך לומר לצרכו הוא דאדליק, על כן מוקי לה כמאן דאמר הדלקה עושה מצוה, וסבירא ליה אשו משום ממונו, וצריך שפיר הדלקה במקומה. אבל אחר שנתחדש לן דגם כאן יש חששא דלצרכו הוא דאדליק, אז נוכל לומר כן גם למאן דאמר הדלקה עושה מצוה, וסבירא ליה לרבא דאין פסול משום הדלקה במקומה, דאשו משום חציו ושפיר הוי ההדלקה במקומה תמיד, ופסול רק משום חשש דלצרכו הוא דאדליק. ואם כן שפיר פסק הרמב"ם דיכולין להדליק המנורה בחוץ ולהכניסה בפנים, דגם זה הוי כהדלקה במקומה, ונחשב כהדליקה בפנים.

*

אמנם אכתי יש להעיר, דכיון דבחנוכה אנו רואים דחיישינן לחשדא במדליקה בפנים ומוציאה לחוץ, שיאמרו לצרכו הדליקה ולא לשם מצוה, למה לא חיישינן גם במקדש משום גזירת הרואה שיאמרו לצרכו אדליק, ואנו מתירין לכתחלה להדליקה בחוץ ולהכניסה בפנים. וראיתי לבאר דגביעיה ופרחיה דבמנורת בית המקדש חזויה מוכחת שאין כאן הדלקה לצורך הדיוט, אלא לשם מצוה להניחה בפנים בקודש.

אך יש לומר להסביר יותר, דבפרי חדש (ריש סימן תרעה) הקשה, על הא דאמרינן כאן דהדליקה בפנים והוציאה לחוץ 'לא עשה כלום', ומשמע דחייב להדליק שנית 'בברכה'. הא פסקינן (סימן תרעה-ח) בחצר שיש לו שני פתחים משני רוחות, שצריך להדליק בשניהן מפני החשד, שיאמרו מדלא אדליק בהא באחרת נמי לא אדליק. ומכל מקום אינו מברך על הדלקת פתח השני, דאין מברכין על הדלקה משום חשדא. ולמה כאן בהדליק בפנים דאסור גם כן רק משום הרואה, ומדליק בברכה ע"ש.

וכתב בהגהות רבי עקיבא איגר (סימן תרעה) דאינו דומה, דמעיקרא היה כך מצות הדלקה, דבעינן שיהא פירסום הנס להרואה, ושלא יהא אפשר להרואה לתלות בדבר אחר, ודהיינו שני חנוכה חיובו להדליק 'נר שיש בו פרסום הנס', ואם יתכן שהרואה יתלה זאת בדבר אחר, יש חסרון בהנר ההוא], וזה לא מקרי חשדא, אלא דהחסרון בגוף המצוה, דהדלקה כזה שאינו מורה פרסום נס דמצוי למתלי לצרכו אדליק, הוי שלא כמצותו, ובעי ברוכי. מה שאין כן חצר ולו שני פתחים, דהדליק בפתח אחד כדינו, אלא דיחשדו אותו שלא הדליק, ולכן צריך הדלקה גם בפתח השני, שפיר כתב הר"ן דלא בעי ברוכי ע"כ.

ואם כן הפסול שהרואה אומר לצרכו הוא דאדלקה, לא שייך אלא בנר חנוכה, דהדלקתו כדי לפרסומי ניסא, ואם הרואה לא מרגיש בזה פרסומי ניסא לא יצא. אבל בשאר נרות של מצוה, כגון בהדלקת המנורה בבית ה', אין פסול משום הרואה, ושפיר יכולין להדליקה בחוץ ולהכניסה בפנים.

*

בשפתי ספרתי כל משפטי פיך, בדרך עדותיך ששתי כעל כל הון (תהלים קיט-ד). ונראה דהנה לפי מה שנתבאר לעיל מהרמב"ם, הטבת הנרות כשרה רק בכהן, והדלקתה כשרה גם בזר. וזה פליאה איך יתכן שההטבה שהיא רק ההכנה להדלקה תהא חשובה יותר מהדלקתה, שתהא כשרה רק בכהן (וכבר דברנו מזה אתמול).

ונראה דהנה הכתוב אומר, שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך (דברים לג-ח), וברש"י זבולן ויששכר עשו

שותפות, זבולון לחוף ימים ישכון ויוצא לפרקמטיא בספינות ומשתכר, ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה. לפיכך הקדים זבולון ליששכר, שתורתו של יששכר על ידי זבולון היתה (ב"ר ע"ט-ט) ע"כ. ובתורת משה (פ' תולדות צד.) כתב, הנה במלאכת המשכן לעולם שלחן קודם המנורה. וכתב מהרי"א בביאורו לרש"י (סוף פ' פקודי) שהשלחן מרמו על מחזיקי התורה, והמנורה על עוסקי התורה, והשלחן מוקדם כמו שמח זבולון בצאתך קודם יששכר באהליך, על דרך (משלי יח-טז) מתן אדם ירחיב לו 'ולפני' גדולים ינחנו, קודם הגדולים ע"ש. ובחתם סופר (פ' ויחי רלח:) הוסיף, שאף על פי שהתורה חשובה מהעושר ויקרה מפנינים, מכל מקום כיון שהמנורה צריכה לשלחן, ויששכר צריך לזבולון, על כן הקדימו ע"ש.

וי"ש להוסיף בטעמו, כי התלמיד חכם הרי מתענג מתורתו, ונחמדה לו מזהב ומפז רב, ומתוקה מדבש ונופת צופים. וכמו שכתוב באור החיים הק' (דברים כו-יא) רשמחת בכל הטוב, אין טוב אלא תורה (אבות ו-א), שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה ע"ש. ולעומת זה זבולון, רכישת הונו מגיע לו בעמל וטורח, ולבסוף הוא נותנו להתלמיד חכם עבור שיהא לו חלק בתורתו, ואין לו שום הנאה מעמל מסחרו, ומקדיש הכל לתורה, הרי תורתו נקנית לו בצער יותר מהתלמיד חכם העוסק בתורה מתוך תענוג.

עוד גם זאת, כי חשיבות תורתו של יששכר היא רק כאשר נלמדת לשמה, ואז נעשית לו סם חיים, וצריכה להיות יראתו קודמת לחכמתו. אבל המחזיק תורה כוונתו טהורה, שיהא לו חלק בתורת ה', והוא מחזיקו על דעת שיהא לימודו כראוי, על כן הזבולון עדיפא בזה מיששכר. וכמו שפירשו (תהלים קיט-קסה) שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול, כי להלומד תורה יתכן שתהא מכשול בתורתו, לא כן אוהבי תורה, המחזיקים ידי תלמידי חכמים, להם אין מכשול. ועל כן הקדים הכתוב מעלת הזבולון קודם ליששכר.

וכמו כן לענינינו, הדלקת המנורה רומזת על העוסקי תורה, שהם מדליקין את הנר מצוה ותורה אור, ומאירין את העולם בתורתם. אמנם הם נצרכים לאחרים שימציאו להם צורכיהם כדי שיוכלו לעסוק בתורה, וזהו הטבת המנורה, שמסלקין מהם כל הדברים המונעים את הארתם, ומכינים לו הפתילות והשמנים שיוכל להדליקם, וזהו בחינת זבולון שמכין הכל ליששכר. ורצה ה' להראות גודל מעלתם של המחזיקי תורה, אשר יש בהם נקודות שהמה עומדים במעלה יותר מעוסקיה, על כן הראה ה' עדיפות הטבת המנורה, שעבודתה נעשית רק בכהני ה', ואילו הדלקת הנרות יתכן שתהא גם על ידי זרים.

והנה שלימות האדם הוא רק אם מקיים כל התרי"ג מצות, ואם חיסר אפילו מצוה אחת הוא צריך להתגלגל עוד

הפעם שישלים החלוקא דרבנן שחסר לו, וכמו שרמזו תורת ה' תמימה משיבת נפש (תהלים יט-ח), כי תורת ה' צריכה להיות תמימה, שצריך לקיימה בשלימות שלא יחסר ממנה כלום, ואם לא זכה לזה, אז משיבת נפש, צריך לבוא עוד הפעם בגלגול. אך דבר זה אי אפשר לאדם שיקיים בעצמו כל המצות, דהא יש מצות שנוהגים רק בכהנים, וגם יש מצות שלא יגיע לו הסיבה שיוכל לקיימה, כגון יבום וחליצה וגיטין וכדומה, והעצה לזה הוא שיקשר עצמו עם כלל ישראל לאהוב את חבריו כגופו, ואז נחשב כחלק מגופו של חבריו, והוי כאבר אחד עושה מצוה זו, ואבר השני עושה מצוה אחרת.

אמנם אכתי יש מצות שאין נוהגות בזמן הזה בכלל, ואין יקיים מצות אלו. אך גם על זה יש עצה, דהא אמרו (מנחות קי.) כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה ע"ש. ואם כן במה שלומד האדם מצות התורה, מתקיים ונשלמה פרים שפתינו, ונחשב לו כאילו קיימם בפועל. (ועיי' בזה בארוכה בישמח משה פ' שמות בביאור מאמרם (שבת לא.) באחד שבא לשמאי ואמר גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחד ע"ש).

אך זהו עצה לתלמיד חכם העוסק בתורה, אבל מה יעשה מי שלא זכה לכתרה של תורה, ואי אפשר לו להשלים קיום מצות ה' על ידי תורתו. אמנם גם הוא יוכל להגיע לידי מדה זו, במה שיחזיק לומדי תורה, ויש לו חלק בתורתם, וחלק כחלק יאכלו, ונחשב גם לו כאילו קיים כל מצות ה' על ידי לימוד תורתם.

וזהו שאמר הכתוב, בשפתי ספרתי כל משפטי פיך, ספרתי מנין המצות שיש בהתורה, וראיתי שמספרם רבה מאד, תרי"ג מצות התורה, אשר לא יוכל האדם להשלים עצמו עד שיקיים כולם, וזהו דבר קשה מאד שיוכל אדם להגיע לידי קיום כל המצות. אבל יש לזה עצה, שיוכל להשלים על ידי לימוד התורה כל המצות שלא עלה בידו לקיימם בפועל. ובדרך עדותיך, על ידי הדרך של לימוד התורה שנחשבה כאילו קיימם בפועל, בזה 'ששתי כעל כל הון', שאוכל לקיים כולם, כל זמן שאני עומד על רגל אחד, ולא יצטרך להתגלגל.

אך זהו עצה רק לתלמידי חכמים, ומה יעשו פשוטי עם. אמנם מהמנורה שנקראת עדות, כמו שנאמר (ויקרא כד-ג) חוץ לפרוכת העדות, שהיא עדות שהשכינה שורה בישראל (שבת כב:) משם נוכל ללמוד חשיבות המחזיקי תורה שחלק כחלק יאכלו, כי להדלקת המנורה יש גם מצות הטבת הנרות, והיינו להכין ללומדי תורה די סיפוקם, ומעלתם עוד עדיפא מלומדיה, ואם כן גם המה יכולים להשלים עצמם בקיום כל המצות במה שיחזיקו הלומדי תורה. וזהו 'בדרך עדותיך', על הדרך שאנו רואים בהמנורה, שהטבת הנרות חשובה כמו הדלקתן ועוד יותר, בזה 'ששתי כעל כל הון', שעל ידה אוכל לקיים כל מצות ה' כראוי. ■